

Fólk eru farin at rakna við

Sjónarmiðið í dag er talan ið Óli Mikkelsen helt á umhvørvisfundinum á Hotel Borg herfyri, har hann greiddi frá søguni og virkseminum hjá Føroya Náttúru- og Umhvørvisverndar felag.

Hann vísir her á nakrar av teimum mongu vandum og hóttanum, føroyska umhvørvinum eru fyri - men fegnast samstundis um at føroyingar nú eru farnir at taka hesar vandar í álvara

sjónarmið

Eg fari at siga eitt sindur um, hvat Føroya Náttúru- og Umhvørvisverndarfelag hevur sett sær fyri at arbeiða við, fortreytir fyri, at felagið varð stovnað, høvuðsmálini, sum frammi hava verið, og nakað um framtíðarætlanir.

Føroya Náttúru- og Umhvørvisverndarfelag — vanliga stýtt F.N.U. — varð stovnað Grækarismessudag 1980, so tað hevur 10 ár á baki.

F.N.U. hevur til fremstu endamál: at varðveita og verja náttúruna og umhvørvið, ásannandi, at eitt samfelag av plantum, djórum og menniskjum saman við sínum lívrunna og ólívrunna umhvørvi er fortreytin fyri øllum lívi á jørðini.

Fyri at skilja fortreytirnar, fara vit aftur til 1973, tá oljuprisurin fleirfaldast, og oljukurpan tók seg upp. Tað færdi stórar reimingar við sær. Leitað varð eftir øðrum orkukeldum enn oljuni.

Fleiri vatnorkuætlanir vóru frammi í Føroyum. Serliga vóru tað ætlanir við Eiðisvatn og Fjallavatn, sum komu til umrøðu. Spurnartekin varð sett, um rætt var við hesum ætlanum. Orkstevna varð hildin, og vist varð á, at vatnorkan bert kundi nekta ein lítlan part av orkutørvinum. Vatnorkuverkin góvu okkum tá 3 prosent av samlaðu orkunýtsluni.

Ein arbeiðsbólkur gjørdi árinsskanningar, og úr hesum arbeiðsbólki kom ætlanin at stovna Føroya Náttúru- og Umhvørvisverndarfelag, F.N.U.

Tað var sostatt náttúrligt, at F.N.U. ta fyrstu tíðina legði seg út í kjakið um útbygging av Eiðisverkinum. Fram kom, at væl bar til at byggja hægri uppi, so meiri orka fæst, sjálvt um vatnmongdin var minni. Harvið bleiv áriníð á umhvørvið eisini minni.

Eiðisverkið varð útbyggt eftir upprunaliga ætlanini, so sjónarmiðini hjá F.N.U. vunnu ikki frama.

Var alt so til fánýtis? — Vit halda avgjørt ikki.

Kjakið fór eisini fram um útbygging av Fjallavatni. Tað liggur lágt, so stórar vatnmongdir skulu til, fyri at vinna nakra orku. Tí skuldi ógvuslig byrjing gerast, og alt mýrulendi og slættarnir fram við vatninum høvdu farið undir kav.

Saman við lendinum við Eiðisvatn høvdu vit mist tey áhugaverdastu mýrulendini, vit eiga í Føroyum, og harvið mist áhugaverdan part av plantu- og djóralívnum í Føroyum.

Sárið í Vágoyinni hevði verið ógvusligt.

Nógv vatn hevði verið tikið frá Sjatlá, so útskiftingin av vatninum í Leitisvatni hevði minkað hættisliga.

Tað eydnaðist at vekja so stóran áhuga, at Vágafólk søktu um at fáa Fjallavatn friðað.

1986 viðtók Yvirfriðingarnevndin, at Fjallavatn skuldi friðlýst.

F.N.U. hevur verið nógv frammi í viðgerðini av brennistøðunum.

Tá tað snýr seg um dálking, skilja vit millum tað, sum lýtir, og tað sum er vandamikið.

Tað, sum lýtir, kann vera plastikk, sum liggur og rekt, burturkastaðir bilar, fískur og mangt annað.

Skaðiligt kann vera akkumulatorar, blýggj, máling, heilivágur, skordýragift sum DDT og annað.

Mangt bæði lýtir og er skaðiligt. Fískur brotna, í bilinum er olja, blýggj, máling og annað.

Sjálvt tað gerast vandamikil, har tað verður meira enn umhvørvið toli. Ovurtaðing á vøtum og fírdum gevur so ógvusligan vøkstur, at alt, sum andar, kveist í oksygentroti.

Brenna vit burturkastið, hvørur tað ikki, men umskapast. Ein stórir partur fer út í luftina, tað mesta broytt til kol-tvíilt og vatn, men eisini so mangt annað. Svávil verður bundið at vatni og regni niður aftur sum svávlusýra, ið týnir skógir, lívið í vøtum og ger skaða aðrar vegir. Ymisk evni, eitt nú

ymisk plastevni, gera dioxinir, sum eru eitrandi.

Við tí ógvusliga øktu orkunýtslu, vit hava, har nógv olja verður nýtt, økist mongdin av koltvíltu í luftini, so vakstrarhúsáriníð broytist. Hitin á jørðini økist og veðurlagið broytist.

Tá brent er, hava vit øskuna eftir, og har kann mangt skaðiligt vera í, kikk-silvur, kadmium, blýggj og annað.

Vit eiga at minka um tað, sum fer á brennistøðirnar, og fáa so nógv sum til ber aftur í natúrliga ringrás.

Endurnýtslustevna varð hildin í februar 1987. Dentur varð lagdur á at skilja burturkastið. Tá verður so nógv, ið kann nýtast aftur. Eingin grund er at beina fyri fískum. Pappir kann nýtast aftur. Lívrúnnin evni kunnu fara til føði hjá dýrum, ella goymast, so tey verða mold aftur. — Sjálvt plastevni kann endurnýtast.

Tað eru nógv onnur dálkingar- og friðingarmál, F.N.U. hevur roynt at ávirkað, eitt nú friðing av svartfugli, atomreaktorin í Dounreay, og oljúdálking. — Seinasta fiskastýkkið á Tvøroyri er vorðið friðað. — Smá mál hava eisini týðning.

F.N.U. ætlar framyvir at hava endamálið fyri eyga: at varðveita og verja náttúruna og umhvørvið.

Vit vilja stuðla eftir førimumi og orku. Í fíggarorku megna vit ikki nógv, hava limagjaldið at arbeiða við. Styrkin má koma aðrar vegir.

Stuðla nógv arbeiðinum við umhvørvisspurningum, rakna politikarar nið, við, og so kann okkurt fáast á skaftið.

Heildarætlan fyri allar Føroyar arbeiða vit við. Bygdaplanir eru vanligar og óivað ein hjálp. Meginparturin av Føroyum er uttanfyri hesar bygdaplanir. Alt eigur at samskipast. Átlað verður um, hvat skal nýtast til dyrkilendi,

nóggj havnaløg, byggilendi til sethús og ídnað. Hvar eiga tyrvingarplássini at vera. Hvar er best at hava flogvøll?

Hvørji stórir øki skulu friðast burturav, og hvat skulu vit verja í tí smáa.

Røkt av daláum og gøtum hava vit áður arbeitt við, og taka vit henda tátt uppaftur. Har velt verður, eru áirnar ikki at kenna aftur. Gøturnar eru burtur ella ógongdar fyri stikum. — Hóskandi geil eigur at vera gjørd gjøgnum dalarnar, og gongt má vera eftir gøtum.

Ferðamannavinnuni ætla vit samstarva við. Vit unna øllum at siggja okkara prúða land, men ansast má eftir eggja- og fuglatjóvum, og teimum, sum gera skaða á annan hátt.

Skelkað vórðu vit upp undir seinasta val, tá innslag til tunnir undir Vestmannasund varð sett í gongd. Hetta hendi á áður friðaðum øki, men visti seg nú, at yvirfriðingarnevndin hevði givið loyvi til arbeiðið.

Vit mótmæla hesum.

Ein friðlýsing má hava ávist virði, vera galdandi í ávist áramál ella styrkjast á annan hátt. Ber til at avtaka eina friðlýsing í eini handavend, er hon einki verd. Skal Fjallavatn rúka upp undir næsta val? Slíkt ber ikki til.

Samanumtikið vil eg siga, at fólk flest eru við at fáa eyga á, at umhvørvismál skulu takast í álvara. Teir ráðandi halda umhvørvisstevnur í heilum.

Tað týkist, at allir vita so væl, hvat hini skulu gera.

Ger umhvørvisárið, at vend kemur í, so hvørt land, hvør fyrirteka og hvør einstakur minkar um dálkingina, so eru vit komin á rætta kós.

Óli Mikkelsen

